

Міжнародні стандарти захисту прав людини у трудових спорах: судово-експертна оцінка незаконного звільнення та фальсифікації підстав припинення трудового договору

Альона Біла

адвокат Адвокатського бюро «Альони Білої»; старший викладач кафедри права, Навчально-науковий інститут; старший викладач кафедри права, ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»; ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»; старший викладач кафедри перекладу, НТУ «Дніпровська політехніка» Міністерства освіти і науки України, м. Дніпро, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8271-8539>, e-mail: alyona.bila@gmail.com

Сергій Соколов

старший викладач кафедри права, Західнодонбаський інститут; ПрАТ «ВНЗ “Міжрегіональна академія управління персоналом”» Міністерства освіти і науки України, м. Дніпро, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8545-9606>

Валерія Патлаха

студентка 4 курсу бакалаврського рівня спеціальності «Право», ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», м. Дніпро, Україна

Розглянуто роль судово-експертної оцінки документів у справах про незаконне звільнення та фальсифікацію підстав припинення трудового договору. Особливу увагу приділено почеркознавчим і технічним експертизам як інструментам захисту права на працю.

Ключові слова: *судова експертиза; документи; незаконне звільнення; почеркознавча експертиза; технічна експертиза; трудові права; фальсифікація документів; право на працю; захист прав людини.*

International Standards for the Protection of Human Rights in Labor Disputes: Forensic Assessment of Unlawful Dismissal and Falsification of Grounds for Termination of Employment Contract

Alona Bila, Serhii Sokolov, Valeriia Patlakha

The article examines the role of forensic document assessment in cases of unlawful dismissal and falsification of grounds for terminating employment contracts. Particular attention is given to handwriting and technical examinations as tools for protecting the right to work.

Keywords: *forensic examination; documents; unlawful dismissal; handwriting examination; technical examination; labor rights; document falsification; right to work; human rights protection.*

Актуальність обраної теми полягає в тому, що кожній людині за Конституцією України та міжнародно-правови-

ми актами, ратифікованими Україною, гарантовано одне з фундаментальних соціально-економічних прав: право на

працю, тобто право заробляти собі на життя працюю, яку особа обирає вільно або на яку вільно погоджується, а держава зобов'язана забезпечувати таке право (ст. 43 Конституції України [1]). Також право на працю закріплено ст. 6 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, ратифікованого Україною 19.10.1973 року [2].

Це право забезпечується обов'язком держави створювати громадянам умови для повного його здійснення, гарантувати рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовувати програми професійно-технічного навчання, підготовки й перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Проте це конституційне право громадянина не може пов'язуватись лише з певною формою трудового договору, який громадянин укладає відповідно до свого волевиявлення.

Конституційний Суд України констатує, що всі трудові відносини мають ґрунтуватися на принципах соціального захисту та рівності для всіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності й галузевої належності, а також для осіб, які працюють за трудовим договором, що, зокрема, має відображатись у вичерпному переліку умов та підстав припинення таких відносин [3].

Ураховуючи зазначене вище та виходячи зі змісту ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України [4], трудові контракти можуть укладатись у випадках, передбачених як законами, так і постановами Верховної Ради України, указами Президента Украї-

ни, декретами та постановами Кабінету Міністрів України, прийнятими в межах їхніх повноважень.

Оскільки ключовим доказом у справах про незаконне звільнення є документи (накази, заяви, розпорядження), важливим є встановлення їхньої достовірності. У такому разі особливого значення набуває судово-експертне оцінювання документів, зокрема почеркознавчі експертизи, які дають змогу визначити автентичність підписів або рукописних записів та виявити можливі підробки. Саме вони є ефективним інструментом під час розгляду справ про фальсифікацію підстав припинення трудового договору.

Саме достовірність і походження таких документів, як накази, заяви, розпорядження, визначають, чи був працівник звільнений законно, чи підстави для звільнення були сфальсифіковані. Водночас питання автентичності часто звужуються до двох взаємопов'язаних напрямів криміналістичної експертизи — почеркознавчої та технічної, які дають змогу об'єктивно встановити, чи підроблено або змінено документи, а отже, є ключовим доказовим інструментом у справі.

Відповідно до п. 1.8 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, підставою для проведення експертизи відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ про призначення експертизи,

складений уповноваженою на те особою (органом), договір з експертом або експертною установою, укладений за письмовим зверненням особи, реєстраційна картка або інший документ у випадках, передбачених законом [5].

У письмовому зверненні (заяві) обов'язково зазначають найменування або прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) особи, що звертається, номер справи або кримінального провадження або посилання на статтю закону, якою передбачено надання висновку експерта, перелік питань, що підлягають вирішенню, а також об'єкти, що підлягають дослідженню [5].

В інших випадках проводять експертне дослідження, підставою для якого є договір з експертом або експертною установою, укладений за письмовим зверненням (заявою) замовника (юридичної або фізичної особи), з обов'язковим зазначенням його реквізитів і переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що підлягають дослідженню [5].

Результати проведення експертиз та експертних досліджень викладають у письмовому документі — висновку експерта [5].

Чому підпис і почерк мають вирішальне значення? Підпис є одним з найважливіших реквізитів документа, що надає йому юридичну силу, а підписка підпису є одним з найпоширеніших способів фальсифікації документів, і визначення під час експертизи цього факту є вирішальним аргументом [6].

Яка роль почеркознавчої експертизи? Почеркознавча експертиза —

це дослідження почерку, підписів, рукописного тексту чи цифрових записів, установлення конкретного виконавця, умов, за яких був зроблений підпис або текст (наприклад, стан підписанта, положення руки, чи був навмисний маскувальний стиль тощо) [6].

Які завдання технічної експертизи документів і які її види? Технічна експертиза документів — це традиційна криміналістична експертиза, основна мета якої — установити спосіб виготовлення документа, факти та способи зміни його змісту [7].

Види технічних експертиз: установлення фактів унесення змін до змісту документа шляхом дописки, травлення, змивання тощо, а також відновлення його первісного змісту; відновлення змісту документа, який з часом утратив штрихи знаків на поверхні (слабо видимі або взагалі невидимі штрихи); установлення способу виготовлення документа або його частин; ідентифікація печаток і штампів за їх відтисками; ідентифікація знакодруківних (знакосинтезуючих) пристроїв — принтерів, друкарських машинок та інших; експертиза розірваних документів (установлення цілого за частинами документа); установлення абсолютної давності документів [7].

Тож почеркознавча експертиза дає відповіді щодо того, хто і за яких умов підписав або вносив записи в документ, а технічна відповідає на питання, як і коли цей документ виготовлено або змінено. Разом вони формують комплексну судово-експертну оцінку документів, яка

у справах про незаконне звільнення й фальсифікацію підстав припинення трудового договору дає змогу відрізнити автентичні документи від підробок, установити факт унесення змін «заднім числом» або застосування

однакових «підстав», що вже були визнані недійсними. Це й робить експертизи критично важливим інструментом захисту прав працівника та доведення фальсифікаційних дій роботодавця.

Перелік джерел посилання

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.09.2025).
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права : прийм. Генасамбл. ООН 16.12.1966 р. ; ратифік. Україною 19.10.1973 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU66005U?an=6> (дата звернення: 13.09.2025).
3. Право на працю / Конституційний Суд України : офіц. вебсайт. URL: https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/443-pravo-na-pracyu?utm_source (дата звернення: 13.09.2025).
4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 13.09.2025).
5. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказ. Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 13.09.2025).
6. Почеркознавча експертиза / Український Центр Експертизи та Оцінки : вебсайт. URL: https://www.ukrexpertise.com/sudovi-ekspertyzy/pocherkoznavcha-expertyza/?utm_source (дата звернення: 13.09.2025).
7. Технічна експертиза документів / Український Центр Експертизи та Оцінки : вебсайт. URL: <https://www.ukrexpertise.com/sudovi-ekspertyzy/tehnichna-expertyza-documentyiv/> (дата звернення: 13.09.2025).